

tartsa. A tárgyalás formáság volt csupán. A szélütés kerülgetett, amikor a bíró kijelentette: az ítélet 20 év szabadságvesztés.

Kezdetben Marosvásárhelyen raboskodtam. Az Őnnevelő Brigád 63-as szakaszához kerültem. A börtönélet nagyon kemény volt. Többször előfordult, hogy éjjel levittek a pincébe, ahol ütöttek, és rugdaltak. Többször le is köpdöstek. A családtagok évente küldhettek levelet, és kétszer látogathattak meg. Csomagot is csak évente kétszeri gyakorisággal kaphattam. A csomagot szigorúan ellenőrizték, legfeljebb három kilós lehetett, és meg volt szabva, hogy mit kaphatunk. A csomagban lehetett szalonna, cukor, kolbász. A tésztát és a mazsolát vagy szőlőt nem engedélyezték, mivel a papok a tésztával áldoztatnak, a mazsolát vagy a szőlőt pedig vízbe mártották, így csináltak bort az áldoztatáshoz. Voltak magyar tiszték, akik rendes emberek voltak. Tőlük tudtunk hetente egy-két szál szivart beszerezni. A börtönben nem volt egyéb étel csak árpakása és puliszka, néha valami leves. Azóta sem tudok ránézni az árpakására és a puliszkára, annyira megutáltam ezeket. Sok pap rabtársam volt. Voltak köztük reformátusok, katolikusok, unitáriusok. Ők szóban mondták el a Bibliát, mivel ugye Bibliát nem engedtek bevinni. Tőlük tanultam meg én is, még ma is szinte teljesen ismerem a Biblia szövegét. Marosvásárhelyről a Duna-deltába szállítottak kényszermunkára. Itt mindenféle nehéz munkát végeztek. A szipkafaragás és útépités még hagyján, de a nádvágás mocsok munka volt. A térdig érő vízben álltunk egész nap. Pihenő nem volt. Estére tiszta sár voltunk. Még azt sem engedték meg, hogy lefűrödjünk, és tiszta ruhát vegyünk. Úgy kellett sárosan, moeskosan aludjunk. Reggelre az a mocskos iszapos sár rászáradt a ruhánkra. Az a sok szűnyog... Össze-vissza csíptek. Annyi szűnyogot, mint ott, még életemben nem láttam. Sokan megbetegedtek amiatt, hogy a vízben kellett dolgozni egész nap. Ha valaki panaszkodott, elvittek az izolátorba. Ez az izolátor egy sötét doboz volt, amelyben egy ember alig fért el állva vagy leülve. Ha oda egyszer bevittek, elfeledkeztek az emberről, megtörtént, hogy több napig is benntartották étel és víz nélkül. Hát így teltek a napjaink. Egyedül csak a Bibliának köszönhetem, hogy még mindig élek, az adott reményt.”

Vezető tanár: *Mirk László*

Csergő László

Az én 56-om

A csíkszeredai és a szomszédos falvak fiataljaira is nagy hatással voltak az ötven évvel ezelőtti anyaországi események. Minden lehetséges alkalmat felhasználtak arra, hogy hírt szerezzenek, és egymás közt továbbadjanak arról ami Budapesten történt. Nem sokkal a forradalom bukása után azonban Romániában is megkorlátozások következtek. Írásom az egyik áldozatával, Vörzsák Jánossal való beszélgetés alapján készült.

1956-ban kilencedikes diák voltam a jelenleg Márton Áron nevét viselő egykori csíkszeredai I-es számú Vegyes Középfiskolában. Megjegyzem, már akkor is tisztességes nemzeti érzések jellemezték az itteni diákifjúságot. Tiszta magyar iskola volt, és ez érthető, hisz igen kevés román ajkú élt városunkban akkoriban. Szinte észrevétlen volt a jelenlétük. Még a rendőrök sem voltak román nemzetiségűek. Csíkszereda kisváros volt. lélekszáma is alig haladta meg a tizezret. Szüleink magyar kultúrán neveltek, így otthonról magyar öntudattal kerültünk az iskolába. A buta történelmi leckéknek semmi foganatja sem volt, hiába is próbálták értelmünket más hamis utakra terelni.”

Az emlékező Vörzsák János szerint az erdélyi tanulóifjúságot nem érte váratlanul a magyar forradalom kirobbanása: hónapokkal előtte naponta hallgatták és kommentálták a Kossuth, a Szabad Európa, az Amerika Hangja és a Londoni Rádió magyar hírműsorát. Ezekből megértették, hogy valami készül. A szünetekben kisebb-nagyobb csoportokban megtárgyalták, igaz csak sutogva a történeteket, a Petőfi Körben elhangzottakat.

„Én nagyon szerencsés helyzetbe voltam, mert Csiktaplocán, ahol szüleimmel laktam, élt a szomszédunkban egy házaspár, akik valamikor a horvát hadseregben rádiósok voltak. Amikor Tito a horvátokat és a bozsnyákokat bekerítette, ők fogolytáborba kerültek, és csak évek múltával sikerült megszökniük. Romániában találtak új otthonra méghozzá Csiktaplocán, ami ma Csíkszereda része. Itt aztán rövidesen barkácsoltak maguknak egy rádiókészüléket, s azon tökéletesen lehetett fogni a Szabad Európa Rádió adását. Mi az akkori tizenéves taplocai srácok valóságban bűjtük ezt a rádiót, s vittük a híreket diáktársainknak. Október 23-ika után szinte mindent tudtunk arról, hogy mi történik a Corvin-közben, a Széna téren. Ekkor azonban egy levelet kaptunk, de hogy kitől, azt ma se tudjuk pontosan.”

san, de azt igen, hogy Sepsiszentgyörgyről címezték. Ebben felszólították a diákságot, legyenek készen, mert nálunk is indulni fog egy mozgalom. A levelet Zsók László, a padtársam kapta, aki ezt velem közölte elsőként. Elhatároztuk, hogy néhány megbízható társunkkal megtanácskozunk, mi mit is tudnánk tenni.”

Négyen voltak tehát: Vörzsák János, Zsók László, ennek nagybátyja, aki egy évvel előttük járt a gimnáziumban, és Sántha Imre, aki verseket írogatott, kiütően szavalt, és akinek éppen ezért nagy tekintélye volt előttük. Úgy tartották, ő volt a lehangosabb magyar a társaságukban. Azon töprengtek, hogy mi legyen a feladatuk.

„Úgy döntöttünk, hogy még várunk a szervezkedéssel. Előbb hadd lássuk, hova alakulnak a dolgok, kapunk-e még levelet attól, aki már egyszer harcba szólított. Az is megfordult a fejünkben, hátha az egész csak provokáció, s az állítólagos levélíró csöbe akar húzni bennünket. Ezért aztán csak magunk között esett szó tervezgetésekről, de arról is, hogy fegyvereket kellene szerezzünk. Már nem emlékszem egészen pontosan, de lehet, hogy ez is felvetődött, mert Sántha Imre a későbbiekben ezt is állította vallatásakor a szekuritátén, azaz a román állambiztonsági rendőrségen. Arról viszont sűrűn beszéltünk, hogy meg kell szólítanunk az ifjúságot, tömegtüntetéseket kell szervezni, és csak a végső esetben kell majd fegyveres ellenállásra számítanunk. A levelet október 27 vagy 28-án kaptuk amikor úgy látszott, hogy a forradalom győzött Magyarországon. A tervezgetésen túl azonban mi semmit nem csináltunk. A forradalmat, a szabadságharcot november 4-e után leverték. Mi azután se kapunk több levelet, ezért semmilyen tényleges akciót nem kezdeményeztünk, de akkor már nem is akartunk, félve a megtorlástól. Reményeink szertefoszlottak, és végtelen szomorúság, elkeseredettség lett úrrá rajtunk. Még gyermekek voltunk, de beavatásként éltük meg a forradalom tíz egynéhány napját, mely felnőtte tett valamennyiünket.”

A tette kész diákok az elkövetkező hetekben s hónapokban úgy próbáltak kitérni az általános lehangoltságból, felülkerekedni a már félelemmel teli, vészterhes időszakon, hogy bekapcsolódtak a kultúr- és sportmozgalomba. Vörzsák János és Zsók László a népi táncsoportban ropta a táncot, mások focit és kosárlabdacsapatban jeleskedtek. Mindaddig, míg a szemfüles elvtársak és az elnyomó szervek hagyták. Pontosabban 1959 tavaszáig. Akkor már hallani lehetett, hogy Erdély-szerte, sőt még Bukarestben is diákokat, tanárokat, munkásokat tartóztatnak le, ’56 megtorlása tehát elkezdődött. Csik-taplocáról huszonegynéhány embert vittek el éjjel vagy éppen fényes nappal a szekusok.

„Ránk akkor szakadt az ég, a nagy baj, amikor 1959 áprilisában Sántha Imre egyik napról a másikra megszökött otthonról. Állítólag szerelmi bánat készítette erre az elhatározásra. Annyi biztos, hogy levelet hagyott a szüleinek, és benne arra kérte őket, hogy rendőrséggel ne hogy keressék, mert olyan írások vannak nála, amelyek csak bajt hozhatnak rá. A versei voltak ezek, természetesen.

Ma sem tudom, hogy a levél milyen módon került a szekuritáté kezébe, de az biztos, hogy a szülei mégis értesítették a rendőrséget. Sokat nem kellett keresni, mert 2-3 nap után hazajött magától. A szekuritáté már kezdte sorra kihallgatni a diákokat és a tanárokat. Akkor még semmi különöset nem tudtak meg, és Imrének is csak olyan versei kerültek a kezükbe amelyekbe esetleg bele lehetett ezt-azt magyarázni, mert a többit eltüntette. Volt egy-két tanárunk, akik bátrabbak voltak, ilyen volt Puskás Attila tanár úr, aki verseket is írt. Hozzá próbáltuk eljuttatni Imrének az egyik versesfüzetét, és Palczser Károly tanár úrnak, aki franciát tanított és osztályfőnökünk is volt.

A tanfelügyelőségen megindult a hajtóvadászat tanáraink ellen. A rajoni pártbizottság felkérésére indította el a marosvásárhelyi szekusközpont ellenünk is a támadást. 1959. április 13-án jöttek értünk, diákok után, még hozzá olyan készültséggel, hogy egy teherautónyi állig felfegyverzett rohamisaszok szekuskatonáron rontott az iskolánkra. Egyenruhába jött egy Kiss nevezetű őrnagy és egy csomó civil. A diákokat mind beparancsolták az osztályokba, a katonaság felállott kétfelől a déli kijáratnál, a kapu előtt várt egy Jeep és az ő teherautójuk egy vagy kettő. Ilyen diszkriminációval vittek el minket, vagyis a verselő diákokat. Sántha Imrét, engem és Szöcs Lászlót. Miután letartóztattak, megkezdődtek a kihallgatások. Aztán szerre hozogatták be a többi diáktársainkat is és a tanárainkat is. Aztán szerveztek egy elitélő nagygyűlést, és itt el kellett itélni azokat a diákokat és tanárokat, akiket már elhurcoltak. Őt diákok, köztük engem is elvittek, és hat tanárt: Puskás Attilát, Palczser Károlyt, Bereck Lajost, Lőrinczi Jánost, Kovács Gyulát és Kovács Dénest.

Minket első alkalommal a verseinkről faggattak. Engem egy Suciú nevezetű hadnagy, aki tökéletesen beszélt magyarul. A verseinkbe azt magyarázott bele, amit ő akart, és románul írta a jegyzőkönyvet. Én nem voltam hajlandó aláírni, mert nekem csak egy mondatban fordította le az egészet. Mondtam is, hogy nem írom alá, mert nem értem hogy mit írt le. Erre ő feldühödött, ráncigált, pofonított egy-

szer-kétszer. Végül megnyugodott és azt mondta, nem baj, mert úgy is elítélnék, akár aláírom, akár nem. Ez igaz is volt. De aztán fordult a kocka, pont az utolsó kihallgatásán megéjszozott és elesett, vagy csak az íróasztalának esett, és nagyon kezdett rám ordítani. Közben a hátamnál kinyílt az ajtó, valaki megfogta a karomat, kipenderítette a szobából, és máris vitt a börtön felé. Ez a kihallgatás Marosvásárhelyen volt a Borsos Tamás utcában. Másik alkalommal, mikor vittek kihallgatásra, már egy másvalaki volt ott, egy Fábíán nevű százados. Ő egészen másképp beszélt, nagyon is nyájasan. Leültetett, megkínált cigarettával, én persze nem fogadtam el. Egyszer csak elővett egy nagy dossziét és azt mondta, na ebbe olvass bele. Sántha Imrének volt az írása, az életét írta le és többek között az 56-os megbeszéléseinket. „Ma, ahol kinyitottam, pontosan arról olvashattam, hogyan akartunk fegyvereket szerezni! Hát mondom, ilyenről mi nem beszéltünk, erre én nem emlékszem! Mondtam ez tisztára regény! Erre ő azt válaszolta, nem számít, mert nekik csak adatok kellenek belőle, minden marhaságot nem veszünk ki, csak ami érdekel. De éreztem, ez lesz az egyik fő vádpont ellenünk.

Belőlem már nem volt mit kiszéni, mert ott volt egy dosszié portéka, abból ők olyan összeesküvést szöttek, hogy le a kalappal! 1959. szeptember 15-én volt egy neveléses kirakatper, itt találkoztam utoljára Sántha Imrével. Pontosán emlékszem a kolozsvári bíró díszbeszédének első mondatára, ami úgy szólt: „Ma, amikor minden becsületes tanár és diák kezd az iskolai évet, akkor ma itt 11 banditát ítélünk el.” Tehát még egy szó sem hangzott el a tárgyaláson, de ő már minket elítélt, mint 11 banditát. Az ügyvédek nem mertek az érdekünkben egy szót se mondani. Ezek különben hivatalból kinevezett ügyvédek voltak. A legközelebbi hozzátartozóink a leghátsó két sorba ülhetek, de elől mind szekusok ültek. Elmondták mindegyikünkre, hogy mivel vádolnak: összeesküdtünk a román kormány megdöntésére. Minket a legnehezebb törvencikkbe soroltak be, magyarul hazaárulásnak nevezik, azonban az ügyészek a jóvoltából áttettek egy enyhébb törvencikkbe.

A bíró nagyon poecsk alak volt, mert amikor Puskás Attila tanár úr ügyvédje megpróbálta két három szóban védeni, abban a pillanatban elkezdett üvöltöni, hogy mindjárt odaültem a vádlottak padjára. Hogy mer azonosulni az ellenséggel?! Itt jegyzem meg, hogy miután minket letartóztattak, a szüleim másfél évig azt sem tudták, hogy élünk-e vagy már meghaltunk. Egy éjszaka valaki verte a kaput, édesapám felébredt, már késő éjszaka volt, és kiment, hogy nézze meg ki az. Kedves Sándor volt civilben, egy nagy kegyetlen szekus hírében álló ember. Nagy gyorsan és csak csendben odasúgta édesapámnak: „János él!”, de rögtön a lelkére is kötötte, nehogy elmondja valakinek mert akkor abból nagy baj lehet.

A szeku a parancsba adta, hogy minden nyomot el kell tüntetni, ami velünk kapcsolatos. Mivel már a kicsengetési kártyák készen voltak, azokat is. Ezekben a kártyákon szerepeltek azok a diákok és tanárok is, akiket a szeku már elhurcolt. A kicsengetési kártyákat összeszedték és az iskola udvarán elégették. Körbeállították végzős diákokat és állítólag elvtársi nótákat kellett sorra énekelniük. De senki se tudott, ezért elmaradt. A lányok sírtak, a fiúk szomorkodtak, a kártyák égtek. Mindenki úgy félt, hogy senki sem mert egy kártyát sem megtartani. Az öcsémben volt annyi bátorság, hogy az én kicsengetési kártyáimat eldugta, és hiába követelték, a kicsengetési kártyáim megmaradtak. Kétszázal is több. Az első adódó alkalommal, az érettségi találkozónkon, aztán átnyújtottam az osztálytársaknak. Meghatódottságuk leírhatatlan volt.

Ezenkívül minket még a verseinkért is elítélték, összesen 7 év szabadságvesztésre. Akkor múltam 17 éves, hónapok múlva érettségiztem volna.

Az ítéletet nem olvasták fel, hanem csak később hozták a tudomásunkra. Puskás Attila tanár 25 évet kapott, Palczér Károly tanár úr 15 évet, a többi tanárt 8 évre ítélték, Kovács Dénes tanárra 5 évet, Sántha Imrére és Zsók Lacira 6 év börtönt szabtak ki.

Amikor ebben a neveléses színjátékban részt vettünk, még gyermekek voltunk, nem vettük komolyra az egészet. Egy példát mondom erre. A tárgyaláson velünk szemben az első padban egy Kapusi nevezetű elvtárs ült, ő volt az egésznek a mozgatórugója, és mivel nagyon el volt hívva, mi csúfolkodtunk vele, grimaszokat vágtunk neki, mígnem annyira felmérgecsítettük, hogy megkérte a tisztelt bíróságot, hogy leckéztessenek meg minket. Erre a bíró a hátunk mögé ültetett egy-egy szekust, de még azok is kacagták az illetőt. Az én hátamnál pont ez a Fábíán ült, egyszer hátranéztem s láttam hogy ő is kacag.

Mi akkor nem vettük annyira tragikusan ezt a dolgot, nem is számítottunk arra, hogy annyit is ülünk majd, mint amennyit végül is letöltöttünk. Egy fél év múlva elvittek a híres szamosújvári börtönbe, ahol egykor Rózsa Sándor is raboskodott. Volt ott egy hatalmas bütörgyár, én ott dolgoztam. Az egyik épület-szárnnyal kórháznak rendezték be, oda vitték a súlyosabb betegeket a munkatáborokból. Ott egy olyan nagy képességű orvostársaság dolgozott, akik a constantai orvosakadémia tanárai voltak egykor, valami

miatt odakerültek mint elitáltak. Emlékszem egy fiatalemberen gégerákműtétet hajtottak végre, aki még ma is él.

A munka nagyon nehéz volt. Napi 10-12 órát dolgoztatták a politikai foglyokat. A kosztról jobb nem beszélni, sokat éheztek. Volt rá eset, hogy a disznók moslékával álmodtak, szedték ki belőle a pityókat. „Biztos vagyok benne – emlékezett Vórszák János –, hogy a mi kutyánk rá sem nézett volna, arra moscsok ételre, de még a disznó sem. Ettől függetlenül az asztalosmunkát nagyon megszerettem, s végül is ezt választottam mint felső iskolai tanulmányomat, szép dolognak tartottam mindig, hobbiként ma is azt művelem. Szigorúan bántak velünk a bütorgyárban, de attól mégis minden március 15-ét és október 23-át megünnepeztük. Engem bütorkiadásoknál foglalkoztattak. Volt idő, hogy egy helyen dolgoztam három volt tanárukkal és egy diáktársammal. Parcel tanár úr volt a főszervező, nagy- nagy titokban persze. Nekem mindig Puskás tanár úr mondta: itt és ebben az időben egy kis verset fogunk mondani, egy-két dalt énekelünk, de azt is csendben. Egyszer megjártam, mert elkaptak, amikor odasúgtam az egyik társunknak, hogy mikor és hol találkozunk. Kihallgattak mindkettőnket. Engem öt napra magánzárkába csuktak, egy liter vizet és két napra egy darabocskány kenyert adtak. Nem volt a legkellemesebb dolog.”

Vórszák János szabadulása után, 1962-ben egy ideig nem kapott állami munkahelyen munkát. A személyzetisek szóba sem álltak vele. Végül is Taplocán, a kollektív mezőgazdaságban, az akkori elnök munkát adott és elég tisztességes bért is. Hiába kérvényezte, nem engedték, hogy folytassa a tizenegyedik osztályt és leérettségizzen. Mikor szabadon engedték, azt mondták, hogy felmentették mindenféle vád alól.

„Munkát tehát nem kaptam, az iskolába sem engedtek be. Mivel sehogy sem jutottam eredményre, elhatároztam hogy levelet írok Gheorghiu Dej-nek, a pártfőtitkárnak. Eltelt egy hét, két hét és egyszer csak jön az iskolai gondnok, hogy siessék, mert valaki Bukarestből keres: menjek iratkozzak be az iskolába. Így történt és nagyon jó eredménnyel le is érettségiztem. Úgy gondoltam, hogy ha az érettségi ilyen jól sikerült, akkor jó lenne főiskolára menni. Elhazudtam, hogy büntetve voltam. Ajánlásom se volt. Úgy gondoltam, ezzel nem követtem el semmi rosszat, mert azt mondták amikor elhagytam a börtönt, hogy minden jogomat visszakaptam. A felvételi vizsgám jól sikerült, faipari mérnöki szakon folytathattam tanulmányaimat a Cenk alatti városban, Brassóban. Ott aztán jól tanultam, mert az első félévben egyedül voltam az az egész évfolyamon, aki mindenből letette a vizsgát. Felfigyeltek rám, csoportfelelős lettem. Gondoltam, elmondom az igazat a dékánnak, akit minden diák nagyon szeretett. Tudtam, egy-két besúgó is lehet a társaim között. Elmentem hát hozzá és elkezdtem neki mondania bűnömet: csaltam a beiratkozásnál. Egy ideig hallgatta, majd elmosolyodott és azt mondta, ő ezt már rég tudta és megígérte, semmi bántódásom nem esik, csak tanuljak nyugodtan tovább.

Az egyetem elvégzése után a városgazdálkodási vállalathoz kerültem, később mint faipari mérnök dolgoztam nyugdíjazásomig.

*

2006. október 23-án Csíkszeredában az '56-os szoboravatást követő ünnepségen dr. Szabó Béla csíkszeredai főkonzul számos székelyföldi forradalmárnak, illetve utódjainak átnyújtotta „A SZABAD-SÁG HŐSE” emlékérmét. Azoknak – amint azt az oklevél is tanúsítja –, akik 1956 októberében, majd a megtorlás sötét korszakában a szabadság, az emberi méltóság és a nemzeti összefogás melletti kiállással példát adtak hazaszeretetükből. A kitüntetettek között volt Vórszák János nyugalmazott faipari mérnök is.

Vezető tanár: *Mirk László*

Fülöp Loránd

Felhasznált irodalom: Vórszák János: Akkor féltek a hatalmasak. Székelyföld. Kulturális folyóirat 2006 október. 277–290. old.

Ferencz Béla Ervin meghurcoltatása

Ferencz Béla-Ervin ferences szerzetes elmondása szerint 1956-ban és az azt követő években Erdélyben talán nagyobb volt a megtorlás, mint Magyarországon. Ő ugyan túlélte a kínzásokat, de azok mély nyomot hagytak testében, lelkében. Ennek ellenére mégsem tört meg, idős korában is vidám, sőt ma is gyakran „száguldozik” autójával. Így érthető, hogy a fiatalok, akik nagyon tisztelik, becsülik, „Turbó atyának” szólítják egymás között.